

โครงสร้าง บาลี-ไวยากรณ์

๑. นาม ๙ (สยหายันตบท)

๑. นามนาม
๒. คุณนาม
๓. สัพพนาม

๔. สมาสนาม
๕. ตัทธิตนาม
๖. กิตนาม

๗. ปัจจัยันตะ
๘. อุปสัค
๙. นิบาต

๒. กิริยา ๒ (ตยหายันตบท)

กิริยากิตก์ (๒ หมวด)

- กิจปัจจัย ๓
- กิตกปัจจัย ๙

กิริยาอาชยาต (๘ หมวด)

๑. วัตตมานาวีรัตติ
๒. ปัญจมีวีรัตติ
๓. สัตตมีวีรัตติ

๔. ปโรกขาวีรัตติ
๕. หิยัตตนีวีรัตติ
๖. อัชชตนีวีรัตติ

๗. ภาวิสสันตีวีรัตติ
๘. กาลาติปัตติวีรัตติ

เอ่ยถึงบุรุษในการสนทนามี ๓ คือ

- ๑. ปฐมบุรุษ - เขา
- ๒. มัชฌิมบุรุษ - ท่าน
- ๓. อุตตมบุรุษ - เรา

๑. ปุริสศัพท์นาม

ใช้แทนและขยายคล้ายคุณนาม

- ๑. อนิยมวิเสสนศัพท์นาม
- ๒. นิยมวิเสสนศัพท์นาม

๒. วิเสสนศัพท์นาม

ใช้นับจำนวนสุทธานาม มี ๕ ตัว คือ

เอก - หนึ่ง, อุก - ทั้งสอง, ทวิ - สอง,
ติ - สาม, จตุ - สี่

๓. สังขยาศัพท์นาม

๓. สััพท์นาม
(๒๗ ตัว)

๑. ปุริสัถัพพนาม

นามที่เอ่ยถึงบุรุษในการสนทนา มี ๓ บุรุษ คือ

๑. ปฐมบุรุษ

บุรุษแรก หมายถึง ผู้ที่พูดถึง ได้แก่ **ต** – ท่าน เธอ เขา มัน

๒. มัชฌิมบุรุษ

บุรุษท่ามกลาง หมายถึง ผู้พูดด้วย-ผู้ฟัง ได้แก่ **ตุมห** – ท่าน เธอ

๓. อุตตมบุรุษ

บุรุษเลิศ หมายถึง ผู้พูดเอง-ตัวเราเอง ได้แก่ **อมห** – เรา ข้าพเจ้า ผม ดิฉัน

ตัวอย่างเช่น

โส คามํ คจฺจติ. เขา ไป สู่หมู่บ้าน

ตฺวํ คามํ คจฺจสี. ท่าน ไป สู่หมู่บ้าน

อหํ คามํ คจฺฉามิ. เรา ไป สู่หมู่บ้าน

บทว่า โส (เขา)	สำเร็จรูปมาจาก	ต + สิ วิภัตติ	ใช้เอ่ยถึง (ใช้กล่าวแทน) ผู้ที่เราพูดถึง
บทว่า ตฺวํ (ท่าน)	สำเร็จรูปมาจาก	ตุมห + สิ วิภัตติ	ใช้กล่าวแทนผู้ที่เราพูดด้วย
บทว่า อหํ (เรา)	สำเร็จรูปมาจาก	อมห + สิ วิภัตติ	ใช้กล่าวแทนตัวเราเอง

๒. วิเสสนศัพท์นาม

ใช้แทนและขยายคล้ายคุณนาม

๑. อนิยมวิเสสนศัพท์นาม

สพฺพ ทั้งปวง, กตฺร ไหน, กตม ไหน, อุกฺภย ทั้งสอง, อิตฺร นอกนี้,
อณฺณ อื่น, อณฺณตฺร ใดๆอย่างหนึ่ง, อณฺณตม ใดๆอย่างหนึ่ง,
บุพฺพ ก่อน ช้างหน้า, ปร อื่น, อปร อื่นอีก, ทกฺขิณ ได้ ขวา,
อุตฺตฺร เหนือ บน, อธฺร ภายใต้ เบื้องล่าง, ย ไต, กิ อะไร ใคร ไหน

๒. นิยมวิเสสนศัพท์นาม

ต นั้น, เอต นั้น, อิม นี้, อมุ โน้น

ตัวอย่างเช่น

สพฺโพ ปุริโส คามํ คจฺจติ.

บุรุษ ทั้งปวง ไป สู่หมู่บ้าน

อโย ปุริโส คามํ คจฺจติ.

บุรุษ นี้ ไป สู่หมู่บ้าน

บทว่า สพฺโพ (ทั้งปวง) สำเร็จรูปมาจาก

สพฺพ + สิ วิภัตติ

ใช้ขยายให้รู้ว่า บุรุษทุกคน

บทว่า อโย (นี้)

สำเร็จรูปมาจาก

อิม + สิ วิภัตติ

ใช้ขยายให้รู้ว่า บุรุษคนนี้

๓. สังขยาสัพพนาม

ใช้นับจำนวนสุทธานาม มี ๕ ตัว คือ

เอก หนึ่ง, อุก ทั้งสอง, ทวิ สอง, ตี สาม, จตุ สี่

หมายเหตุ :- เฉพาะ ต ศัพท์ เป็นได้ทั้งปุริสศัพท์นาม และวิเสสนศัพท์นาม และ ก็ ศัพท์ มีใช้เป็นประธานได้

ตัวอย่างเช่น

เอโก ปุริโส คามํ คจฺจนฺติ.

บุรุษ หนึ่งคน ไป สู่หมู่บ้าน

เทวํ ปุริสา คามํ คจฺจนฺติ.

บุรุษ ๒. สองคน ไป สู่หมู่บ้าน

บทว่า เอโก (หนึ่ง)

สำเร็จรูปมาจาก

เอก + สอิ วิภัติ

ใช้นับจำนวนบุรุษหนึ่งคน

บทว่า เทว (สอง)

สำเร็จรูปมาจาก

ทวิ + โย วิภัติ

ใช้นับจำนวนบุรุษสองคน

กิริยาอาขยาต

ตยาทยันตบท – บทที่มี ตี วัภตติ เป็นต้น เป็นที่สุด

ปัจจุบันกาล

๑. วัตตมานา (ปัจจุบันแท้) ...อยู่, ย่อม..., จะ...

ปรสสบท			อัตตโนบท		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	โยค
ปฐมบุรุษ	ติ	อนติ	เต	อนเต	นาม
มัชฌิมบุรุษ	สี	ถ	เส	วฺเห	ตุมห
อุตตมบุรุษ	มิ	ม	เอ	มฺเห	อมฺห

คมฺ ฐาตุ (ไป) + อ ปัจจัย + วัตตมานาวิภัตติ (ไปอยู่, ย่อมไป จะไป)

ปรัสสบท			อัตตโนบท		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	โยค
ปฐมบุรุษ	คจฺจติ	คจฺจนฺติ	คจฺจเต	คจฺจนฺเต	นาม
มัชฌิมบุรุษ	คจฺจสิ	คจฺจถ	คจฺจเส	คจฺจวฺहे	ตุम्ห
อุตตมบุรุษ	คจฺจามิ	คจฺจาม	คจฺजे	คจฺจามฺहे	อมฺห

ข้อควรทราบ

- แปลง ม ของ ของ คมฺ ฐาตุ (คม) เป็น จจ
- เพราะ มิ ม และ มฺहे วิภัตติ ให้ที่ชนะ อ เป็น อา

บทนาม คือ ปุริโส กับ บทอาขยาต คือ คจฉติ เป็นต้น ต้องมี บุรุษ และ วจนะ ตรงกัน ดังนี้

ตัวอย่าง วัตตมานาวิภัติ ประสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
	บทนาม	บทอาขยาต	บทนาม	บทอาขยาต
ปฐมบุรุษ	ปุริโส	คจฉติ	ปุริสา	คจฉนติ
มัชฌิมบุรุษ	ตวํ	คจฉสิ	ตุมहे	คจฉถ
อุตตมบุรุษ	อหํ	คจฉามิ	มยํ	คจฉาม

ตัวอย่างเช่น

ปุริโส คามํ คจฉติ. บุรุษ ไป สู่หมู่บ้าน

ตวํ คามํ คจฉสิ. ท่าน ไป สู่หมู่บ้าน

อหํ คามํ คจฉามิ. ข้าพเจ้า ไป สู่หมู่บ้าน

ปุริสา คามํ คจฉนติ. บุรุษ ท. ไป สู่หมู่บ้าน

ตุมहे คามํ คจฉถ. ท่าน ท. ไป สู่หมู่บ้าน

มยํ คามํ คจฉาม. ข้าพเจ้า ท. ไป สู่หมู่บ้าน

๒. ปัญจมีวิภัตติ (บังคับ หวัง อ่อนวอน) จง..., ขอจง...

ปรสสบท			อัตตโนบท		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	โยค
ปฐมบุรุษ	ตุ	อนตุ	ตํ	อนตํ	นาม
มัชฌิมบุรุษ	हि	ถ	สสุ	วโ	ตุมห
อุตตมบุรุษ	มิ	ม	เอ	อามเส	อมห

คมุ ธาตุ (ไป) + อ ปัจจัย + ปัญจมีวิภัตติ (จงไป, ขอจงไป)

ปรสสบท			อัตตโนบท		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	โยค
ปฐมบุรุษ	คจตุ	คจณตุ	คจตํ	คจณตํ	นาม
มัชฌิมบุรุษ	คจ, คจนาหิ	คจถ	คจสสุ	คจวโ	ตุมห
อุตตมบุรุษ	คจนามิ	คจนาม	คจเ	คจนามเส	อมห

ข้อควรทราบ

- แปลง ม ของ ของ คมุ ธาตุ (คมุ) เป็น จ
- ลบ หิ วิภัตติ บ้าง
- เพราะ หิ มิ ม วิภัตติ ให้ที่หะ อ เป็น อา

บทนาม คือ ปุริโส กับ บทอาขยาต คือ คจจตุ เป็นต้น ต้องมี บุรุษ และ วจนะ ตรงกัน ดังนี้

ตัวอย่าง ปัญจมีวิภัติ ประสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
	บทนาม	บทอาขยาต	บทนาม	บทอาขยาต
ปฐมบุรุษ	ปุริโส	คจจตุ	ปุริสา	คจจนตุ
มัชฌิมบุรุษ	ตฺวํ	คจจ, คจจาหิ	ตฺมเห	คจจถ
อุตตมบุรุษ	อหํ	คจจามิ	มยํ	คจจาม

ตัวอย่างเช่น

ปุริโส	คามํ	คจจตุ.	บุรุษ	จงไป	สู่หมู่บ้าน	ปุริสา	คามํ	คจจนตุ.	บุรุษ	ท.	จงไป	สู่หมู่บ้าน
ตฺวํ	คามํ	คจจาหิ.	ท่าน	จงไป	สู่หมู่บ้าน	ตฺมเห	คามํ	คจจถ.	ท่าน	ท.	จงไป	สู่หมู่บ้าน
อหํ	คามํ	คจจามิ.	ข้าพเจ้า	จงไป	สู่หมู่บ้าน	มยํ	คามํ	คจจาม.	ข้าพเจ้า	ท.	จงไป	สู่หมู่บ้าน